

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Dveji rinkimai Rusijoje

2012-03-30

ŽURNALAS: NAUJASIS ŽIDINYS-AIDAI

TEMA: Rusija

AUTORIUS: Egidijus Vareikis

DATA: 2012-03

Dveji rinkimai Rusijoje

Egidijus Vareikis

Stebėtojo dienoraštis

2011 m. gruodžio 1 d. Paradoksas tas, kad Rusijos rinkimų niekada ypatingai nemėgau. Jų neįdomūs rezultatai, nieko nepaprasto ir procedūrose. Tačiau jie labai patinka mūsų žiniasklaidai. Kartais net atrodo, kad tai vis dar ta pati, sava šalis. Iš visų savo kaimynų didžiausią dėmesį skiriame Rusijai ir Baltarusijai, nors tikra demokratija yra Lenkijoje ir Latvijoje. Ir politiškai, ir techniškai įdomiau stebėti rinkimus kokiuose nors Balkanuose, bet vis dar mylime Rusiją. Ir šiandien Lietuvos žmonės geriau žino, kas laimėjo ir kiek procentų gavo kirilicos šalyse, nei rašančiose lotyniškai.

Ten lengviau. Rusijoje nėra intrigos. Nors visi jos visada laukia. Rusijos rinkimus lengva aptarinėti, nes kiekvienas manosi esąs Rusijos ekspertas. Kaip krepšinio. Tai ne kokia nors Bosnija ir jos etninės grupės. Ką gi, neriam į Rusiją...

2011 m. gruodžio 2 d. Atvykstu į Dūmos rinkimų stebėjimo misiją, kaip paprastai, dieną vėliau. Tiesą sakant, pradžios man jau nebereikia, bendras instruktazas praeitas ne kartą, o viena naktimi mažiau – taip pat geros naujienos mūsų varganam biudžetui. Dėl tų pinigų, tiesa, visaip galima kalbėti. Mėgstu stebėti rinkimus ne sostinėje. Provincijos gyvenimas kur kas tikresnis ir patys rinkimai kur kas „tikresni“. Tad norėjau pavažiuoti į Irkutską, bet vėl lėmė pinigai: reikia papildomo bilieta. Tiesa, viešbutis Irkutske kur kas pigesnis, bet su Seimo valdyba, ypač metų pabaigoje, geriau nediskutuoti.

Susitikinėjame su didžiųjų partijų atstovais. Matyti, kad mes esame svarbūs tik tuo, jog per televizorių parodys, kad partijos susitiko su Europos Tarybos atstovais. Visi kalba pagal tą pačią schemą: valdžia juos skriaudžia, žmonės juos myli, o išeina – kaip išeina. Nuobodu, ir norisi iš tikrųjų išeiti, tačiau laukiu žiniasklaidos ir nevyriausybių organizacijų. Čia esama bent šiek tiek tokios intrigos – vieni prieš kitus. „Pilietinė

bendruomenė“ kažkokia dviprasmiška – lyg ir nori, kad Rusijoje viskas būtų teisingai, tačiau tuo pat metu pareiškia suprantanti, kad teisybės nebus, o rezultatai jau yra numatyti valdžios koridoriuose. Naivūs skandinavai klausia, kas laimės? Atsakymo nėra, o tai pats tikriausias atsakymas – nejaugi nežinote, kas laimės?..

2011 m. gruodžio 3 d. Rinkimų kampanija baigėsi, kolegos, pasirinkę tolimąją provinciją, išvyksta, mes gi Maskvoje prisikviečiame „neformalų“, senų ir naujų pažįstamų. Jie nežinantiesiems išaiškina, kad Rusija yra iš dalies laisva šalis. Tokioje Maskvoje gali gerai užsimaskuoti, galvoti savaip, gyventi neformaliai. Tačiau rinkimai Rusijoje valdžios nekeičia, valdžia keičiasi kylant karams ir revoliucijoms. Ryt revoliucijos nebus, tai poryt valdžia bus ta pati.

Sutinku vairuotoją ir vertėją, paaiškindamas, kad stebėsime (ar stebėsime) pietrytinėje Maskvos dalyje. Tiesa, mūsų pareiga sudaryti sąlygas ir jiems balsuoti. Abu atsisako, vertėjai neįdomu, vairuotojas prisipažįsta esąs monarchistas ir demokratija jo apskritai nedomina. Skaitau žemėlapi. Nieko įdomaus – daugiabučių rajonas toks brežnevinių laikų, matyt, su tos epochos statytojais, dabar virtusiais pensininkais.

Mes – biurokratai, teks kiekvienoje apylinkėje surašyti stebėjimo protokolą ir fiksuoti visus pažeidimus. Darbas labai įdomus, kas supranta. Tad rytoj sunki ir ilga diena.

2011 m. gruodžio 4 d. Kaip mums ir įprasta, pradėdame stebėjimą nuo balsavimo apylinkės atidarymo. Lyg ir viskas gerai – balsadėžės ir biuletiniai vietoj, komisija, kad ir žiovaujanti, susirinkusi, rinkėjų sąrašai paruošti. Ponia, vadovaujanti komisijai, mūsų pasirodymu ypatingai neapsidžiaugia, skrupulingai užrašo pavardes ir „kilmės šalis“. Pirmyn.

Maskvoje daugiabučiai išties dideli, kartais net atskiros laiptinės priklauso skirtingoms balsavimo apylinkėms. „Tiriam“ balsavimą Sofijos Perovskajos gatvėje. Paklašiu vieno kito, kaip jiems gyvenasi teroristės vardu pavadintoje gatvėje. Vienas nustemba nežinojęs, kad tai teroristė, kitas sakosi žinąs, kad tai revoliucionierė, gal net bolševikė. Tačiau giliau domėtis nenori.

Vienam intelektualesniam vyriškiui primenu, kad Perovskajos būta išties įdomios asmenybės, iš gerbiamos aristokratų šeimos. Jos tėvai ir seneliai buvo ministrai bei gubernatoriai, tačiau mergaitė tėvų neklausė, bėgo iš namų ir susidėjo su radikaliais carizmo priešininkais. 1881 m. dalyvavo pasikėsinime prieš Aleksandrą II ir buvo nuteista mirties bausme pakariant. Istorikai sako, kad tai pirmoji Rusijos moteris, nuteista politiniame procese. Šiandienėje Rusijoje Aleksandras II piešiamas daugiau teigiamomis spalvomis (caras – išvaduotojas), tačiau Perovskaja išsaugojo sovietinį „revoliucionierės“ statusą. Jaunasis Dmitrijus Šostakovičius buvo jai net paskyręs melodingą valsą. Paklašiau... Toks tinkamas sovietinėms moksleivių išleistuvėms.

Stalinas buvo teisus sakydamas, kad svarbiausia ne kaip balsuojama, o kaip skaičiuojama. Mes neturime teisės mokyti skaičiuotojų, tad tik rašome proceso pažeidimus. Jų daug: nesuskaičiuoti nepanaudoti biuletiniai, jie kažkodėl išnešti į kitą kambarį, balsadėžėje aiškiai matosi paketėliais sudėti biuletiniai, Komisijos pirmininkė lyg juokaudama sako, kad, matyt, taip balsavo darnios šeimos, tačiau gerai

supranta, kad mes suprantame, jog vaizdelis nekoks.

2011 m. gruodžio 5 d. Skaičiavimas baigtas, vertėja beveik baigia užmigti. Paslaptiniausia rinkimų dalis, atrodo, tampa nuobodžiausia. Tik pabaigoje pirmininkė prisimena nepanaudotus biuletenius. Prisimena, kai jau reikia viską pabaigti ir rašyti protokolą. Tikėjosi, kad mes išeisime, nesulaukę skaičiavimo pabaigos. Neišėjome... Valdančioji partija gauna tik trečdalį balsų. Ne kas... Nebent „patvarkys“ rezultatus...

Ryte draugai rusai paaiškina, iš kur atsirado paslaptinieji paketėliai. Neva po pietų, kai ėmė aiškėti, kad valdančioji partija gali negauti daugumos, liepta ką nors daryti... Padaryta gal ir primityviai, bet... niekas negali įrodyti, kad paketėliai neteisėti, mat įstatymas leidžia biuletenius išsinešti, nepanaudotieji – nesuskaičiuoti. Galų gale rezultatas pasiektas.

Po pietų mes, stebėtojai, susirenkame spaudos konferencijai, sutariame, kad visi matėme rinkimus labai panašiai – jie nebuvo nei skaidrūs, nei objektyvūs. Dešimtys skambučių iš Lietuvos, visi klausia apie pažeidimus. Tik to ir reikia... Bet tą ir taip visi žino.

2012 m. vasario 7 d. Džiugu, esu paskirtas į vadinamąją priešrinkiminę misiją Rusijos prezidento rinkimams stebėti. Tai ypatinga Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos (ETPA) misija, kurią sudaro penki skirtingų šalių parlamentarai, atstovaujantys penkias pagrindines ETPA politines grupes. Tiesą sakant, garbingos pareigos, kas supranta....

Misijos tikslas patikrinti, kaip Rusija laikosi Europos Tarybos standartų, nustatytų demokratiškiems rinkimams rengti ir vykdyti. Numatyti susitikimai su Maskvoje reziduojančiais diplomatais, rinkimų organizatoriais, kandidatais į prezidentus, taip pat žiniasklaidos ir nevyriausybių organizacijų atstovais.

Iš tiesų Rusija darosi įdomesnė, nei anksčiau galvojau. Susidomėjimas prezidento rinkimais, įvyksiančiais kovo 4 d., kaip niekada didelis, turint galvoje tesitęsiančius protestus ir abejones dėl neseniai įvykusių parlamento rinkimų skaidrumo. Tai didina misijos svarbą. Rusija neabejotinai turi visas technines galimybes surengti tikrai nepriekaištingai skaidrius rinkimus, tačiau praktiškai kiekvieną kartą aptinkama nemaža pasirengimo trūkumų ir procedūros pažeidimų. Demokratija yra visos Europos interesas, o Rusija juk – Europos dalis, tad skaidrūs rinkimai būtų ženklas, jog einama teisinga linkme. Norėtume rasti kuo mažiau trūkumų, o kiek rasime, atsispindės ataskaitoje. Taigi...

2012 m. vasario 8 d. Pradedame nuo susitikimų su reziduojančiais diplomatais. Visi pripažįsta, kad politinis gyvenimas darosi įdomesnis. Niekas lyg ir neabejoja laimėtoju, bet atsiranda intriga – kaip Rusija vykdo savo pačios priimtus įsipareigojimus ir duotus pažadus. Visi žino, kad vienas bėgikas atbėgs pirmas... bet gal galima jį diskvalifikuoti?

Taigi susitinkame su Vyriausiosios rinkimų komisijos pirmininku Vladimiru Čurovu, kuris niekada mūsų nemėgo, su kuriuo praeityje buvo nelengva tiesiog susikalbėti. Mūsų delegacijos vadovas, olandas Tiny Koxas primena, kad po Rusijos parlamento rinkimų 2011 m. pabaigoje stebėtojai pateikė ilgą sąrašą priekaištų Rusijai dėl

balsavimo ir balsų skaičiavimo procedūros pažeidimų, rinkimų įstatymo nesilaikymo, stebėtojų išvairo ir pan. Čurovas šį kartą nesupyksta. Atvirkščiai – pripažįsta, kad ne viskas buvo gerai. Kartu prižada, kad bus kitaip. Įdomu.

Svarbiausia – gražūs rinkimų skaidrumo didinimo pažadai. Štai urnos balsavimui būsiančios permatomos, o biuletenių įmetimo plyšiai – siauresni, neleidžiantys įmesti kelių biuletenių, sudėtų į krūvelę, visuose balsavimo punktuose bus įrengta po dvi videokameras, kurios fiksuos bendrą salės vaizdą ir rinkėjų elgesį prie balsadėžės. Fone bus aiškiai matomas išdidintas balsavimo apylinkės protokolo projektas, jo duomenis bus vėliau galima palyginti su rajono ir centrinės rinkimų komisijos gautais duomenimis. Stebėtojai nebus išvaromi iš apylinkių balsų skaičiavimo metu, išskyrus ekstremalius atvejus. Komisijų nariai gaus aiškesnę instrukciją, kurioje darbas aprašomas „žingsnis po žingsnio“ tvarka. Kaip mokantis rusiškai, gaunu instrukcijos kopiją. Galėsiu pasiskaityti lėktuve. Bus plečiamas balsavimo būdas, kai biuleteniai skaičiuojami ir skenuojami automatiškai. Suprantama, kad bus stebimas visas rinkimų procesas ir rengiamas raportas apie rinkimų atitikimą Europos Tarybos ir kitų tarptautinių organizacijų standartams.

Pabaigoje pamatėme pavyzdinės balsavimo apylinkės modelį, kuris, pasak rinkiminės komisijos pirmininko, yra ir mokymo priemonė būsimiems komisijos nariams. Gražu.

2012 m. vasario 9 d. Lauke -22°C, nuo mūsų atstovybės ir Rusijos valstybės Dūmos – apie penkiolika dvidešimt minučių pėsčiomis. Mašina ar metro išeitų kur kas ilgiau ir ne šilčiau, tad bėgu per besikandžiojantį šaltį. Suprantu, kad rusams oro temperatūra nėra svarbiausias gyvenimo faktorius. Informacija apie orą – žinių pabaigoje. Pas mus jau žinių pradžioje. Dvidešimtlaipsnis šaltis būtų dienos intriga. Rusijoje – informacija.

Susitikimai su kandidatais – keturi jų susitinka mielai, vienas – žinia, kuris, – niekaip nepatvirtina susitikimo laiko ir vietos.

Pirmas Vladimiras Žirinovskis. Ir toliau bando išlaikyti įvaizdį. Kelia aplink save chaosą, keikia aplinkinius, kad tie per lėtai juda. Keikiamieji supranta, kad tai žaidimas ir, atrodo, visai nesijaudina, pilsto mums arbatą, o mes stebimės kabineto sienomis, nukabintomis padėkos raštais ir sertifikatais. Kandidatas įteikia vizitinę, iš kurios suprantu, kad jis yra partijos lyderis, Dūmos deputatas, nusipelnęs juristas, akademikas ir dar daug kur žymus. Tiesiog super kortelės pavyzdys, kaip nereikia kortelių spausdinti.

Žirinovskis daug kartų sutiktas Maskvoje ir Strasbūre, nieko įdomaus... Sergejus Mironovas visai ne toks, kokio tikėjau. Sutinku jį pirmą kartą. Atrodė, kad neskusta barzda ir skvarbus žvilgsnis suponuoja valingą ir grubią asmenybę, bet į mus prabilo švelnus inteligentiškas vyrukas... Kalbėjo daug, bet supratome, pasiruošęs veikiau pralaimėti, nei laimėti... Pagūglinęs Mironovą randu, kad tikrasis Mironovas buvo Andrejus... Briliantinė ranka. Čia tai Mironovas...

Genadijus Ziuganovas labai rimtas, bet pažištamas, beveik pamena, kad ir Strasbūro koridoriuose ne kartą buvome susitikę, tik nepamena, kodėl turi atminti. Iš tikrųjų todėl, kad jo kabinete tebekabo „laimingos Rusijos“ žemėlapis – SSRS.

Aleksejus Prochorovas kalba apie tai, kaip reikia Rusijos darbininkus padaryti

laimingais... Prisiminiau toki sovietinį filmą *Rūsčioji upė*, pagal tokio Viačeslavo Šiškovo knygą apie žmogų, svajojusį pastatyti milijoninį miestą gerai nusiteikusiems darbininkams, o pabaigusį beprotybe...

Pietūs su Rusijos Dūmos parlamentarais kaip visada rusiški – skanu ir daug. Susitinkame ir su naujuoju Dūmos spikeriu Sergejumi Naryškinu. Jam smagiau sėdėti nei vaikščioti, tačiau žmogus didingas, sako, aristokratas. Gražiai šypsosi jis ir visi. Reiškia, politika nesikeis... Štai tiek tos Rusijos tam kartui...

Įdomi diena.

2012 m. kovo 2 d. Vėl pasirengimai ir susitikimai su kandidatais. Šį kartą su jų atstovais, kandidatai „dirba su rinkėjais“. Ir labai gerai, kad dirba. Kandidatų atstovai viską atpasakoja... labai nuobodžiai.

Skirstomės pareigomis. Važiuosiu į Riazanės sritį. Netoli nuo Maskvos, bet vis tiek provincija. Čia jau intriga, pažiūrėsime, kaip veikia visi Čurovo pažadai.

2012 m. kovo 4 d. Pradedame vis tik Maskvoje. Šį sykį rinkimų apylinkė atidaroma ne taip, kaip anksčiau. Vietiniai stebėtojai staiga tampa ypač aktyvūs – filmuoja ir fotografuoja kiekvieną smulkmeną. Išties, regis, pasiruošę nuskaidrinti rinkimus. Suprantame, kad visa opozicija gali susivienyti ne dėl programos. Kai nėra galimybės laimėti prieš stipriausią, tai galima tikėtis, kad stipriausias pažeidinės taisykles.

Viskas yra – nauja rinkimų dvasia, permatomos urnos ir tvarkingai metami balsai... o kas iš to?

Riazanėje moteris, sužinojusi, kad esu iš Lietuvos, užjaučia – vargšeliai jūs toje Lietuvoje, nuėjote į NATO, dabar badu mirštate... Va taip.

Mironovo rinkimų štabas atliko įdomią visuomenės nuomonės apklausą. Jie nesiteiravo tradiciškai, už kurį iš kandidatų balsuotumėte, bet klausė, kokiomis savybėmis turėtų pasižymėti Rusijos prezidentas. Apibendrinti apklausos rezultatai parodė, kad labiausia rusai norėtų Vladimiro Putino, tačiau tokio, koks jis buvo 2000 m. – dar neįgrišęs, ryžtingai kariaujantis su čečėnais, neieškantis kišenėje ir grubesnio žodžio.

Putinas-2000 jau praeityje. Kas gi artimiausias jam šiandien. Ir čia – jokios sensacijos. Tai Putinas-2012, ką tik ir laimėjęs prezidento rinkimus. Gal būt rusai gavo ne visai tą, kurio norėjo, bet kažką bent jau išoriškai gana panašaus.

Svarbiausias žodis Putinui-2012 buvo žodis „Pergalė“. Apie pergalės troškimą bylojo net oficialus plakatas. Išties Putinas netapo Rusijos prezidentu, jis nebuvo renkamas ir išrinktas. Jis – NUGALĖJO, kaip sakė, nugalėjo garbingoje kovoje. Jei kam rinkimai asocijuojasi su sūrio pasirinkimu supermarkete, galvokite kitaip. Rinkimai – karas. Putino pergalės samprata, beje, tebegyvuojanti ir Rusijos žmonių protuose, yra sovietinė. Nugalėtojas neteisiamas ir diktuoja sąlygas pralaimėjusiam. Nugalėtojas rašo istoriją. Putino nugalėtojo leksika gerai tinka Rusijos rinkėjui. Viena vertus, tokiu norima pasitikėti ir garbinti, kita vertus, jam galima patikėti nelabai sėkmingai dabartį kuriančios šalies bėdas, juk jis – tikras nugalėtojas.

2012 m. kovo 5 d. Belieka spaudos konferencija.

Misija konstatavo, kad techninės naujovės išties padidino skaidrumą balsavimo metu, tačiau balsų skaičiavimas vyko neskaidriai ir galutiniai rezultatai kelia abejonių. Misija kritikavo ir pasirengimą rinkimams, kai kandidatai turėjo nelygias sąlygas kampanijai ir žiniasklaidoje. Europos Taryba galutinį rinkimų vertinimą paskelbs šių metų balandį per plenarinę ETPA sesiją.

Tai čia oficialiai... O realiai tenka pripažinti, kad technika nauja, o įpročiai seni. Tad – iki kito karto...

2012 m. kovo 6 d. Lietuviai klausia, kas dabar bus... Jei Rusijos valdžia nepasikeitė, tai nieko naujo... Rusija nemyli Lietuvos ir net nelabai svarsto, kodėl čia ją reikia mylėti. Lietuva – tai smulkus naivus prekeivis, kuris labiau niekinamas, nes nesugalvoja nieko kito, kaip tik išiteikti Rusijos galiai. Net ne už sidabrinus. Už centus. Geriausia Lietuva Rusijai – nepatikimas Vakarų partneris, kurį laipsniškai bus galima finliandizuoti, o paskui ir grąžinti ten, iš kur aplinkybėms susiklosčius jis pabėgo. Be ypatingos skubos ir pragmatiškai pigiai.

O tai ką mes? Ar ne per greitai ėmėme galvoti apie naujus neutralitetus, ėmėme taupyti saugumo ir Europos integracijos sąskaita. Jų dar labai prireiks, ypač jei Putino Rusija iš žodžių taps kūnu.

Geriau tenetampa.